

Komandi partur:

Komandi partur verður um bókina hjá Onnu Evensen f. 1841, dóttir A. C. Lützen. Handritið er nú komið til Føroya.

Óli Jacobsen
olijacobsen@olivant.fo

Niels og konan Ingeborg saman við børnunum Halldor og Gudrun

viðgerðirnar kundu fara fram.

Á einum fundi 23. oktober 1896 var sett á stovn “Finsens medicinske lysinstitut” við borgmeistarán í Keypmannahavn, Borup, sum formanni.

Her var pláss til at viðgera 24 sjúklingar dagliga. Tað var skjótt, at brúk var fyri meira plássi. Sum frá leið komu eisini fleiri læknar at arbeiða saman við Finsen. Hetta var ikki minst neyðugt, tí heilsan frá honum gjørdist verri og verri.

Ein av hesum læknum var Axel Reyn, sum giftist við Elisabeth, systir Niels.

Tað vórðu eisini fleiri, sum komu at arbeiða saman við Finsen á rannsóknarstovuni, har

lækni á instituttinum. Tí var tað hann, sum kom at greiða frá kann-ingunum hjá Finsen á eini stórari læknakongress í Paris í 1899. Tá gjørdist viðgerðarhátturin hjá Finsen kendur í einum størri høpi.

Í 1901 flutti virkseimið hjá Finsen til størri hølir á Østerbro, har tað eisini varð byrjað við røntgen-stráling og stráling við radioaktivum evnum. Eisini her var Finsen undangongumaður. Hetta var Finsen Institut for indre Sygdomme, sum nógvir føroyingar hava kent.

Finsen fann eisini fram til ein heilivág fyri blóðmangul. Hann var gjørdur úr oksa- og svínablóði.

Finsen sjálvur kom ikki so nógv á stovnin seinastu tíðina. Heilsan

Fín vitjan í 1903. Nr. 2 og 3 vinstrumegin frá eru Frederik krúnprinsur og Vilhelm 2. næstur honum stendur Finsen

umhildið av øðrum læknum, men teir finga annað at siggja!

Niels var eisini fittur í hondunum. Hann evnaði millum annað ein serligan knív við dupultum blaði til líkskurð.

Kanningarnar hjá Finsen høvdu støðugt sólskin sum fyritreit. Hesum var ikki nóg mikið av. Tískil fór hann at nýta kunstugt ljós frá elektriskari kolboðalampu. Í ljósinum frá slíkum lampum er lutfalsliga nógv av sokallaðum kemiskum strálum, t.v.s. ultraviolet ljós, sum var lekjandi.

Hetta kundi omma hansara als ikki skilja. Hon segði við ein ommuson: “Nu vil Niels kurere Folk ved at lade en Lampe skinne paa dem – tror du aldrig, han vil blive fornuftig?”

Í 1895 vendi Finsen sær til Ib Windfeld Hansen (1845-1926), leiðaran av fyrsta elverkinum í Keypmannahavn, sum byrjaði sitt virkseimi í 1892.

Her fekk Finsen loyvi til at gera royndir í rannsóknarstovuni. Tað vísti seg, at ein av verkfrøðingnum á elverkinum, Niels Mogensen, hevði lupus í andlitinum. Hann hevði í fleiri ár roynt ymsar viðgerðir uttan úrslit.

Mogensen gjørdist tískil fyrsti sjúklingur hjá Finsen, hóast hann var ringur av sjúkuni. Men viðgerðin hjá Finsen virkaði, og Mogensen gjørdist friskur. Hervið var funnið fram til eina nýggja pínufríu viðgerð fyri hesa sjúku. Mogensen gjørdist hereftir ein tann fremsti stuðulin hjá Finsen.

Frá barakk til Finsens medicinske Lysinstitut

Windfeld Hansen fekk skjótt áhuga fyri hesi viðgerðini, og hann sá, at tað máttu reisast kapitalur til at finna eitt stað, har hesar royndir kundu halda áfram. Hetta eydnaðist. Borgmeistarinn í Keypmannahavn lat grundstykki, og her varð bygd ein barakk, har

Toymið hjá Finsen. Sjálvur situr hann fremst í miðjuni. Beint aftanfyri Finsen er svágur hansara Axel Reyn, sum tók við leiðsluni, tá ið Finsen doyði

tær vísindaligu kanningar vórðu gjørdar. Finsen kom sostatt at vera leiðari av einum toymi, sum kom at samstarva um at náa úrslit. Hetta var ein nýhugsan tá á døgum, tá granskarar mest arbeiddu einsamallir. At arbeiða í toymi er ein sjálvfylgja í dag.

Hetta skapti Finsen mótstøðu frá læknum av tí gamla slagnum, sum Finsen hinvegin ikki gav serliga nógv fyri.

Í 1898 varð Finsen útnevndur til professara, og í 1899 gjørdist hann riddari av Dannebrog.

Samstundis versnaði heilsan støðugt. Hann var ikki meira enn 23 ára gamal, tá hann merkti, at honum bagdi okkurt. Men her vísti hann eisini síni evni. Hann fann fram til eina viðgerð við “tørðiæt”, sum gjørdi, at hann hóast alt kundi liva við sjúkuni.

Niels hevði sum sagt gott fólk afturat sær. Ein teirra var Holger Forschhammer, sum gjørdist yvir-

gjørdi, at hann nú mátti brúka alla sína orku til gransking. Hann visti eisini, at hann hevði avmarkaða tíð eftir.

Ein trupulleiki var at útvega innivist til allar sjúklingarnar, sum komu aðra staðni frá í Danmark. Her var útvegað eitt pensjonat, har teir kundu búgva. Tað var enntá skipað fyri arbeiði, so sjúklingarnir kundu fáa eina inntøku. Skipað varð eisini fyri kvøldskúlagongd. Hetta var sanniliga nýhugsan tá í tíðini.

Eisini var skipað fyri at útvega pening til tey, sum vóru ringast fyri fíggjarlig. Hetta vísir, hvussu meniskjansligur Niels Finsen var.

Kongur kom inn á gólvíð

Kongahúsið vísti eisini virkseminum hjá Finsen áhuga. Frederik, krúnprinsur, kom ofta framvið. Hann stuðlaði ymiskum tiltøkum fyri starvsfólk og sjúklingar fíggjarliga.

Tá ið Finsen hevði fingið Nobel-prísinn, kom Christian 9. framvið uttan fráboðan at ynskja tillukku.

Í 1901 og 1904 var Edvard kongur í Bretlandi eisini á vitjan.

Nobel virðislønin

Finsen skrivaði 34 læknávisindaligar greinir um ymisk evni. Ta fyrstu skrivaði hann í 1887, men tann fyrsta greinin um ljósviðgerð kom í 1893.

Alt hetta virkseimið endaði við, at Finsen fekk virðisløn Nobels fyri læknávisind í 1903.

Tað vóru ymsar meiningar um hetta. Tað hevur kanska spælt inn, at Finsen var deyðasjúkur og neyv-an kom at liva leingi. Tí var einki at biðja við, um hann skuldi heiðrast á lívi.

Finsen var longu tá so illa fyri, at hann var ikki førur fyri at vera við til almenna hátíðarhaldið, tá ið heiðurslønirnar vórðu býttar út. Hansara hátíðarhald var hildið heima við hús. Virðislønin var kr. 140.000, eina risaupphædd í 1903. Av hesum lat hann kr. 50.000 til stovnin við hansara navnið, so hann kundi gerast skuldarfriur.

Finsen doyði nýggju mánaðir seinni, tann 24. september 1904, bara 43 ára gamal.

Eftir egnum ynski varð hann obduseraður, so tað kundi staðfestast, hvør sjúka tað var, sum hevði givið honum so nógvar trupulleikar frá ungdóminum av.

Tað vísti seg, at hann hevði ta sokallaðu Pick-sjúkuna. Hetta merkti, at hann hevði kroniskan bruna í hjarta, lunga, livur og milti.

Finsen varð jarðaður 29. september frá Marmorkirkjuni í Vestre Kirkegaard, har hann hevur ein gravstein úr basalt, sum er úr Føroyum.

Hetta var ein tann mest stórs-ligna jarðarferðin, sum hevur verið uttanfyri kongshúsið. Tað var eisini umboðað við jarðarferðina. Umframt var ein stór fjøld av fólki í fylginum.

Kona og børn

Í 1889 varð Finsen trúlovaður við Ingeborg Balslev (1868-1963). Hon var dóttir bispin í Ribe, Carl Frederik Balslev, kendur í Føroyum fyri sína katekismus.

Í 1892 vórðu tey gift av pápa hennara. Fyrsta barn teirra, føtt í 1895, var ein drongur, men hann doyði eitt samdøgur gamal. Hann náddi at verða doyptur Gunnar. Seinni finga tey trý børn, Halldór (1896-1987), Gudrun (1900-1948) og Valgerda (1903-1998). Halldor gjørdist eisini lækni. Hann var lækni í Espergærde til 1978, har dóttir hansara Marianna gjørdist prestur.

Føroyingar kunnu sanniliga vera ernir av hesum okkara landsmanni, sum Dimmalætting í 1937 m.a. lýsir soleiðis: “Han blev hædret paa mange Maader af Alverdens Videnskabelige Selskaber. Men han forblev stadig den samme flittige og beskedne Videnskabsmand, der uegennyttigt arbejdede for sine Medmennesker. Mange Steder i Udlandet forstod man ikke denne mærkelige danske Læge, der ikke tjente Gulddynger paa sin Verdensberømmelse.”

Sjúklingar áðrenn og aftaná viðgerð hjá Finsen